

crkva u svijetu

godina XXI • broj 3 (91) • split • 1986

SVIJET U KOJEMU ŽIVIMO

Refleksije u Godini mira

Drago Šimundža

Ni u jednom stoljeću nije izrečeno toliko lijepih riječi i prijedloga u prilog čovjeka i njegovih prava kao u ovome; ni u jednom toliko lijepih želja, obećanja i nada. No usprkos tomu naš svijet se sporo mijenja. Još uvijek nas tište nepravde, izrabljivanja, diskriminacije. Prirodno je stoga da i mi o tome razmišljamo, da dižemo svoj glas u Godini mira za istinski mir u istini i pravdi, za pravedniji svijet i jednakost ljudi, ravnopravnost, bez obzira kojoj klasi ili naciji pripadaju, koje su puti ili svjetonazora.

Budući da je naša revija teološko-religioznog usmjerenja, razumljivo je da najviše govorimo o religijskim temama i problemima, o etičkim načelima i osnovnim ljudskim pravima. Polazeći od činjenice da je čovjek, kao čovjek, bitan subjekt u društvu a sloboda jedinstvena kategorija, sve što govorimo o pojedinostima i pojedinomu istodobno se odnosi na cjelinu i, *vice versa*, vrijedi za sve i svakoga, bez privilegija. Nije dakle u pitanju samo religiozni čovjek, i kad je o njemu riječ; u pitanju je humaniji svijet i bitni plodovi mira.

Što bolje poznajemo naše vrijeme, to manje možemo sanjati o konačnim idealnim rješenjima. Bila bi to još uvijek utopija ili obična iluzija. No nije iluzija svijet života i suživota, pluralističkog shvaćanja i iskrenog ljudskog zajedništva, duh snošljivosti, jednakosti i suradnje. Kad se taj duh prihvati, mnoga će rivalstva izgubiti svoj smisao, bit će svedena na najmanju moguću mjeru. Dakako, u tom slučaju treba priznati činjenicu da su svi naši ljudski mesijanizmi samo djelomična oslobađanja, a ideološka obećanja tek pokušaji da se određeno stanje popravi.

Progres se ne gradi na isključivosti i monopoliziranju, demokracija i mir na jednostranom shvaćanju. Razvoj je zahtijevna pojava, društvo složena stvarnost. Ni jedno ni drugo ne žive od lijepih riječi i puke jednoličnosti nego od svjesne suradnje i uzajamne komplementarnosti svih subjekata, čitave zajednice.

Mir je naš cilj i za nj se moramo zalagati. Bez njega je sve promašeno. No, promatramo li ga u cjelini, vidjet ćemo kako je i on sâm izdanak i potvrda temeljnih ljudskih vrednota, bez kojih je teško govoriti o miru. Jer, koliko god je nuždan uvjet, nije svrha i cilj samomu sebi. On se u svojim plodovima potvrđuje. Stoga — recimo to u ovoj Godini mira — treba ga iskreno na svim područjima graditi i njegove plodove afirmirati; a plodovi su mu istinske društvene vrednote. Građeci njih, gradimo mir, svatko na svom mjestu, dužnosti i položaju.

Ivan Pavao II. ističe kako se mir najbolje gradi u iskrenu srcu. To je staro evanđeosko načelo. Današnjim bismo jezikom mogli kazati da se mir gradi u djelu i priznanju da je moj bližnji jednak meni, da i on ima iste potrebe i prava kao i ja, da ga moram prihvatiti i poštivati kao potpunoga čovjeka i na društvenoj razini kao sebi ravna i ravnopravna člana svoje zajednice. Ako netko u svojoj nakani ili u svojoj praksi to ne prihvaća i ne vrši, bilo rušenjem socijalne pravde, bilo krnjenjem ljudske osobnosti, ne može biti dosljedan u svom prihvaćanju ni čovjeka ni mira.

Možda bismo povodom spomenute Godine o svemu tome trebali izravnije govoriti. Jer, nije u pitanju samo religiozni život i religijska problematika. Pitanja su mnogo šira. I u nas i u svijetu. No, kako rekospo, nama su bliske naše religijske i religiozne teme. — Uostalom, čovjek je, a jednako tako i društvo i svijet, zatvoreni krug: nepravda učinjena ili ispravljena na jednom području tangira ga u cjelini, odražava se i na drugim područjima; jedno se s drugim naizmjenično prožima i dopunjuje, jedno na drugo djeluje.

Naše se vrijeme, kažu, uza sva protuslovlja i propuste, pred prijašnjima može pohvaliti svojom osjetljivošću za pravičnost i slobodu i svojim zalaganjem za čovjeka. Ljudi su danas svjesni iskonske jednakosti. Jedni i drugi sve više osjećaju da se osnovna prava i dužnosti u društvu ne mogu dijeliti, da su to zajednička dobra. U tom duhu surađuju i teže za potpunijim napretkom i boljim svijetom. Ne smeta ih tuđe drugačije uvjerenje, nego drugačiji društveni tretmani i dijeljenje.

Polazeći od te činjenice trebalo bi, i s jedne i s druge strane, poticati na humanije odnose i nepristrana društvena ponašanja. Jer, nikada stvari nisu tako dobre da ne bi mogle biti i bolje, nikada praksa nije tako idealna da je ne bi trebalo ispravljati. Dapače, i samo stajališta treba mijenjati ako se pokažu defektna, nezdrava u praktičnoj primjeni.

Osvrnemo li se dijaloški na naše podneblje, konkretno na pravno i društveno stanje vjernika u našem društvu, vidjet ćemo kako se desetljećima, maltene pola stoljeća, uzastopno vrtimo u krugu: na papiru se čini da nema problema, a kad zavirimo u praksu, kad iskreno pogledamo stvarnosti u oči, olako konstatiramo da stvari i nisu tako koordinirane, kako se to na papiru čini. Poznata nam je činjenica da je u nas vjernik uvijek ustavno bio tretiran kao ravnopravan član društva, a da je stvarna praksa varirala, krećući se općenito, mada uz česte stagnacije i fluktuacije, u pozitivnom smjeru. Već taj indikator upućuje na pomisao da nisu uvijek između sebe nužno sinkronizirane teoretske postavke, pravne norme i društvene stvarnosti. Jedne druge, očito, ne pokrivaju niti do kraja opravdavaju.

Svi smo mi koji živimo u ovom društvu svjesni, na primjer, načelne snošljivosti i proklamirane ravnopravnosti bez obzira na vjeru i nevjeru, ali smo isto tako svjesni općeg ozračja i konkretnih mogućnosti i šansa vjernika i nevjernika. Jedna letimična analiza otkrila bi, sigurno i stanovita razilaženja naše teorije i prakse, a isto tako i neujednačenosti između »papira« i stvarnosti. Ne mislimo ovdje na tzv. slučajeve, slučajeve će uvijek biti. — Zaustavimo li se, časkom, na općim odredištima ili, zbog ilustracije, samo na vanjskoj slici, vidjet ćemo kako je, primjerice, naše društvo, gledano u svom životnom i sociološkom spektru, pluralističko, raznoliko i otvoreno; no prijedemo li s te sociološke, privatne na onu drugu, javnu, službenu razinu, lako ćemo uočiti strukturalnu određenost i linijsku uhodanost. Koje je i kakvo je u toj liniji mjesto vjernika? Je li kao i svakoga drugoga? Nevjera je, reći će netko, javna, a vjera »privatna« stvar. — Možda je to jedan od mogućih odgovora, koji i nehoteći otkriva mnoge probleme. Jer, u pitanju su najčešće zajedničke, javne stvari, koje u svojoj ukupnosti stvaraju opću klimu. Nije li u tome razlog što se, usprkos sve većem napuštanju administrativne preferencije ateizma, ta »opća klima« trajno osjeća. I makar se čine određeni napori, još uvijek u mnogih prevladava mišljenje — i na jednoj i na drugoj strani — da se vjera i vjernik u javnom životu samo toleriraju. To nužno dovodi u pitanje i najiskrenije priče i namjere.

Možda su, gledano iz današnje perspektive, neke stvari bile uvjetovane, pa u tom smislu i povijesno razumljive. Tolerancija je u određenom času važno polazište; treba joj priznati njezinu ulogu i vrijednost. Međutim, u suvremenom svijetu i životu, ona ne može biti i — koliko god je poštujemo i smatramo *conditio sine qua non* — nije dostatna da zamijeni i nadomjesti punopravnost i zakonsku ravnopravnost, koje označuju novi kvalitet u svijesti i društvu, na svim razinama.

Optimisti bi rekli da se stvari mogu gledati i iz drugoga kuta. Bez sumnje! Ima i drugih primjera. S tog gledišta trebalo bi mnoge uspjehe pohvaliti, mnoga nadanja pozdraviti. Ali bi jednako tako, u cilju brzih ostvarenja, trebalo iskreno ili, točnije, iskrenije o svemu govoriti. Realno. Jer, ako ćemo istini mirno pogledati u oči, »apolitičnost« religioznih (od najnižih do najviših službi), o čemu sociolozi koji put pišu, očito nije samo njihov »grijeh« ili samo njihova »zasluga«.

Mada neki vrlo jednostavno vide tome razloge u »neangažiranosti«, »otuđenju« ili, čak, u »krelofašističkim« opredjeljenjima, prenoseći to koji put na cijelu Crkvu, optužujući je kao izvor mnogih zala u našem narodu i, šire — ocrnjujući tako i veliki dio naroda — u našem prostoru, razlozi su, očito, složenije i drugačije naravi. Možda ih baš takvo jednostrano shvaćanje i pisanje najasnije indicira. Sam fenomen sigurno — zadržimo se na njemu — ima više uzroka. No, mogu li naše službene društvene instancije, postojeći kurs i njegovo ozračje sa sebe skinuti svaku odgovornost kad je u pitanju »apolitičnost« ili praktični tretman vjere i vjernika u našem dnevnom i javnom životu? Teze da religiozni ne prihvaćaju samoupravljanje, socijalizam i slične pretpostavke ne samo da nisu uvjerljive nego su očito izhitrene, paušalne, i izvan su objektivnih pristupa problemu. Suvremeni su kršćani — nije

teško odgovoriti — najvećim dijelom, i u nas i u svijetu socijalistički orijentirani. Ne smeta im, dapače (!), socijalna pravda, jednakost i samoupravljanje. Ako im nešto smeta, onda to nije socijalizam nego određeni ideologizam, koji ih omalovažava i gura u »drugi red« u društvenom planiranju i životu, a često i u njihovu praktičnom vršenju i ostvarenju zagarantiranih prava. Praksa je ogledalo stvarnosti. No da bi se promijenila praksa, odnosno ona »opća klima«, koja jednako pogađa i vjernika i onog drugog čovjeka, trebalo bi mijenjati i neke predrasude i neka dojučerašnja shvaćanja.

Stara Marxova misao — i ne samo Marxova — o služenju države, o njezinoj neutralnosti kad su u pitanju sloboda savjesti i nazor na svijet, o čovjeku kao totalnoj ličnosti i društvu koje mu u tome pomaže potiču nas da se uvijek iznova za sve to zalažemo. Vjerujemo da povijest ide naprijed i da će stvari sutra biti bolje nego što su danas. Time se, naravno, ne želimo i ne smijemo odreći svojih obaveza da sve pokušamo i učinimo kako bi i danas stvarnost bila bolja.

Ne bih ovdje pledirao za već odbačeni prijedlog da i religiozni mogu u Partiju. Partija je partija i ona sama propisuje svoja pravila. Ali ako je cilj i same Partije, odnosno marksističkog shvaćanja stvari, da Partija ne bude Država, dotično da Društvo nije Partija, onda bi bilo normalno da u Državi i Društvu mogu vrijediti pravila koja, na primjer, ne moraju vrijediti u Savezu komunista; konkretno: da religiozni čovjek, *ceteris paribus*, i u Državi i u Društvu ima iste mogućnosti i iste šanse kao i njegov kolega koji je ateist. Bez toga nema jednakosti! Ideološki je monopol praktički anulira.

Dakako, gornja postavka teoretski je već riješena. Ustav to me isključuje. Naprotiv. Međutim, život uvijek ima svoje tokove, koji malo vode računa o paragrafima, posebno kad su konvencionalni. Mnogošta bi trebalo ispraviti i u teoriji i u praksi — u mentalitetu i pretpostavkama — da se stvarno pođe korak naprijed. Inače ćemo se vrtjeti u krugu.

LE MONDE DANS LEQUEL ON VIT

Résumé

A l'occasion de l'Année de paix l'auteur jette un coup d'oeil sur les promesses et les detresses de notre temps. Il s'occupe de la paix, de ses fondements et de ses fruits, souligne la justice sociale et les droits de l'homme. Ayants les mêmes droits, dit-il, les hommes doivent avoir des mêmes chances en société, dans tous les domaines. De ce point de vue il réfère la position et les chances des fidèles et des athées en Yougoslavie. Des faveurs et des chances sont, à son avis, du côté des athées, spécialement dans la vie publique. A cause de cela l'auteur attire l'attention sur la pratique en générale et plaide pour l'égalité de droits dans tous les domaines de la vie.